

KRASZ PÉTER: A SZLOVÉN PÁRTRENDSZER ÁTALAKULÁSA A 2022-ES VÁLASZTÁST KÖVETŐEN

DOI: 10.56965/2022.3.Krasz

Az 1990. április 8-i, első többpárti választás óta a szlovén pártrendszer fejlődésében hosszú és változásokban gazdag harminc év telt el. A többpártrendszer kiépülése ebben a harminc évben több belső fordulaton is keresztül ment, különösen igaz a folyamatos változás az időszak utolsó harmadára. Kutatásom során arra igyekeztem fókuszálni, hogy a 2022. április 22-én lezajlott választás az ország pártrendszerének szempontjából mennyiben tekinthető egy átalakulásnak és mennyiben figyelhetőek meg a korábbi trendek érvényesülései. Szlovénia pártrendszerének bemutatásakor elsősorban a pártrendszerek leírásában használt leggyakoribb fogalmi kereteket, mint a fragmentáltság, a polarizáltság, az illékonyság veszem figyelembe.

Peter Mair a pártrendszer vizsgálatokor beemeli a zártságot a pártversengés meghatározó dimenziójaként, ezt egy olyan nézőpontból bontja ki, ahol a hipotézisének a zártságon túl fontos eleme a megjósolhatóság. A koalíciókötés (és a kormányalakítás) megjósolhatóságának azonban, az én meglátásom szerint előfeltétele az eredmények megjósolhatósága, vagyis a pártrendszer kiszámíthatósága. A 2022-es választás pártrendszerre gyakorolt hatását ebből a szempontból is szeretném bemutatni, vagyis, hogy a pártverseny mennyire tekinthető kiszámíthatónak a korábbi tendenciák tükrében. A legutolsó választás eredményei, magukban hordoztak-e egyfajta kiszámíthatatlanságot, vagy a változók a koalíciókötés megjósolhatóságát érdemben nem befolyásolták.

Bevezetés

A pártrendszerek fogalmát tekintve nincs általános konszenzus, mellyel kapcsolatban több társadalomtudományi szerző is kritikus állásfoglalást tett már ¹, Sartori klasszikus definíciója a „pártok közötti versenyen alapuló interakciók rendszere”-ként határozza meg a pártrendszert², ezt Enyedi és Bértoa azzal egészíti ki, hogy „a pártok versenyének jellege a politikai rendszer egy adott szintjén különbözhet attól, hogy hogyan zajlik a verseny egy másik szinten³.

A pártrendszereket több szempontból is lehet vizsgálni és osztályozni. A jelentős szakirodalmi vizsgálatokban a kelet-közép-európai pártrendszerek tekintetében értékelték már a pártok államhoz való viszonya ⁴, az ideológiai kikristályosodás⁵, a pártrendszerek rendszer-szerűsége⁶, vagy az új pártok megjelenése és megmaradása⁷ szempontjából.

---

¹ Daalder, Hans (1983): *The Comparative Study of European Parties and Party Systems: an Overview*. In: Hans Daalder and Peter Mair (eds.) *Western European Party Systems- Continuity and Change*. London, Sage, 1-28.

² Sartori, Giovanni (1976): *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*, Volume I. Cambridge, Cambridge University Press.

³ Bardi, Luciano – Peter Mair (2008): *The Parameters of Party Systems*, *Party Politics*, v. 14, n. 2, 147-166.

⁴ Grzymala-Busse, Anna (2007): *Rebuilding Leviathan: Party Competition and State Exploitation in PostCommunist Democracies*. Cambridge, Cambridge University Press.

⁵ Kitschelt, Herbert, Zdenka Mansfeldova, Radoslaw Markowski, and Gábor Tóka. (1999): *PostCommunist Party Systems: Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation*. Cambridge, Cambridge University Press.

⁶ Enyedi, Zsolt – Casal-Bértoa, Fernando (2010): *Pártverseny-mintázatok és blokk-politika Kelet-Közép-Európában (1990-2009)*. Politikatudományi Szemle, 19(1), 7-30.

⁷ Fink-Hafner, Danica –Krašovec, Alenka (2011): *The stability of the slovenian party system: Reasons for the success or failure of new parties*. Paper presented at the section on “The State of Democracy in Europe”, panel “Political Parties and Democratic Consolidation in Central European Countries” at the 6th ECPR General Conference at the University of Iceland, Reykjavik.

Bármely szempont beemelése alkalmas lehet, hogy megragadja egy pártrendszer jellemzőjét, vagy akár igazolja, hogy a pártrendszer egyedi vonásai kívül esnek a vizsgált paradigmán. Az újfajta szemléletek beemelése egyes esetekben azt is eredményezheti, hogy nem alkalmasak a pártrendszer hatékony leírására⁸, de ez a negatív eredmény is elősegítheti a tudományos fejlődést.

A szlovén pártrendszert sajátosságaival, vagy épp más pártrendszerkéhez való hasonlóságával számtalan tanulmány igyekezett leírni. A szerzők vagy más országok esetében már alkalmazott módszereket és fogalmakat illesztettek a szlovén adottságokhoz, vagy a nemzetközi szakirodalomban háttérbe szorított fogalmakat igyekeztek megragadni Szlovénia pártrendszerének sajátosságaiban. Utóbbira kiváló példa Danica Fink-Hafner és Alenka Krašovec 2011-es kutatása. A szerző páros a szlovén pártrendszer egyik jellemző vonásának az új pártok megjelenését nevezték meg⁹. Kutatásukban áttekintik, hogy az új pártok megjelenése miért nem képezi a pártrendszer kutatások központi kérdését és miért jelentős a szlovén pártrendszer szempontjából. Arra a kérdésre, hogy miért nem zárt a politikai verseny a szlovén pártrendszerben a választási rendszerben és a választói illékonyságban látják a megoldást. Tanulmányomban nem szentelek külön figyelmet az újonnan megjelenő pártoknak, de az illékonyság és a pártrendszer zártságát át kívánom tekinteni. Zártság fogalma alatt azonban előre kívánom bocsátani, hogy nem a politikai verseny zárt vagy nyitott jellegét veszem alapul, hanem a pártrendszer kormányzati dimenzióban értelmezhető zártságát. Ennek fogalmi kereteit kívánom mélyebben feltárni és a szlovén pártrendszer nyújtotta adatok elemzését elvégezni.

A 2022-es választás Szlovéniában sem tekinthető hagyományos, megszokott választásnak. A Covid-19 járvány, valamint az Ukrajnát súlytó háború európai következményei felfokozott hangulatot eredményeztek a kampánynak, melynek a szlovén belpolitika folyamatos kérdése, az úgynevezett orbánizáció¹⁰¹¹ is erős tematikát adott.

A szlovén pártrendszer a 2022-es választást megelőzően erősen fragmentált jelleget mutatott, az egyes pártok támogatottsága választásról-választásra illékony volt. Ez alól egyedül a kormányzó Szlovén Demokrata Párt (*Slovenska Demokratska Stranka*) támogatottsága jelentett kivételt, mely képes volt 2004 és 2022 között folyamatosan 20% fölötti eredményt elérni.

A koalíciókötés szempontjából a pártrendszer zártság kérdése viszonylagos nyitottságot mutatott 2022-öt megelőzően. A szlovén politikai kultúra részévé vált, hogy általában a választásokon legtöbb szavazatot szerző párt alakíthatott koalíciót. A pártok nagyrésze nem mutatott zártságot, folyamatosan létre tudtak jönni újabb és újabb variációk a kormánykoalíciók tekintetében. A fragmentáltság inkább segítette a kormányalakítást, bár gyengítette a koalíciók működőképességét és sok esetben a ciklus során átalakultak, vagy felbomlottak a koalíciók.

Ezeken a tényezőkön számos tekintetben változtatott a 2022-es választás, bár látni fogjuk, hogy egyes tekintetben változatlan maradt a pártrendszer jellege.

Illékonyság

A választói ingadozás, vagy más néven illékonyság kiszámítására a Pedersen-féle indexet használja a legtöbb szakirodalom. Az index jelzi a pártok kínálatának stabilitását és az egyes

---

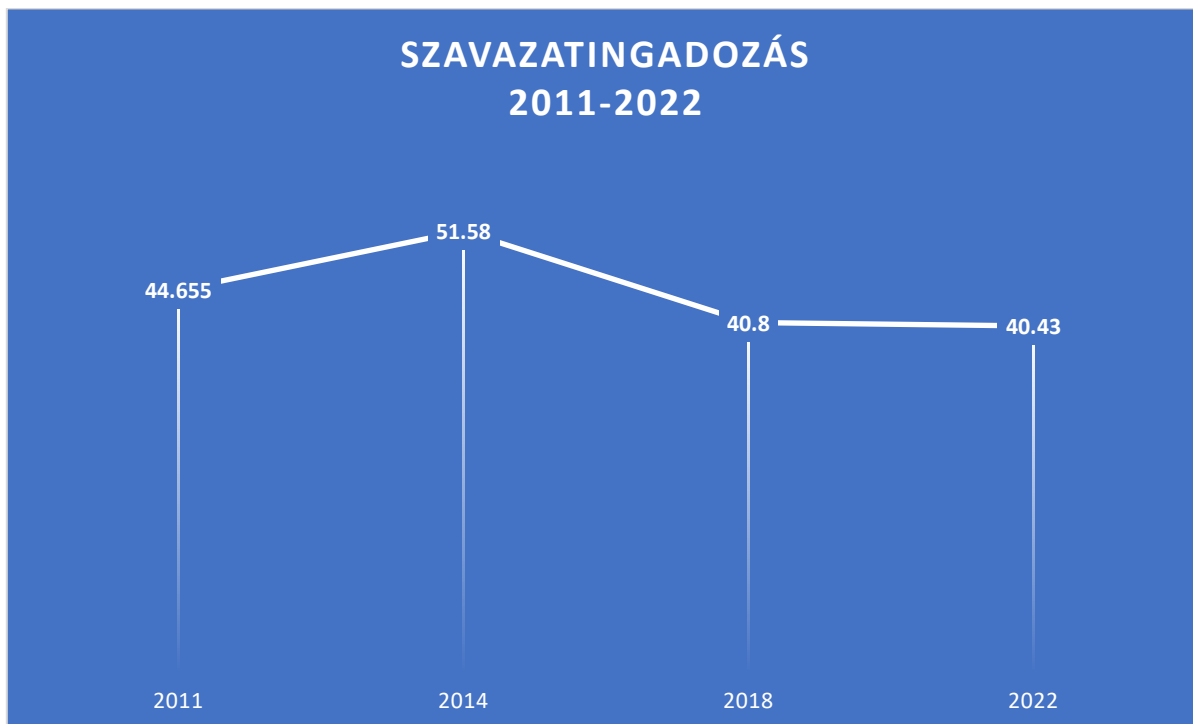
⁸ Fruhstorfer és Hein, 2016

⁹ Fink-Hafner, Danica –Krašovec, Alenka: i.m.

¹⁰ Delić, Anuška (2020): "Europe's new Orban: Janez Janša, Slovenia's new prime minister, is mirroring the extreme policies of his Hungarian counterpart." in: Index on Censorship, 49(4), 39-41.

¹¹ Avbelj, Matej – Černič, Letnar Jernej (2020): The Impact of European Institutions on the Rule of Law and Democracy: Slovenia and Beyond. London: Hart. Avbelj Matej Černič Jernej Letnar.

választások összehasonlításában a szavazatváltozások mértékét¹². A Pedersen-féle index képlete a $TEV = \sum |v_{i,t-1} - v_{i,t}| / 2$, ahol a $v_{i,t}$ az i párt szavazataránya a t választáson¹³.

2. ábra Szavazatingadozás 2011-2022 (saját ábra, forrás: Szlovén Köztársaság Országos Választási Bizottság)

Az 1. ábra a Pedersen-féle index által kapott adatokat mutatja be egyes választásokra lebontva. A 2011-es választás esetében a 2008-as választás eredményeit is felhasználtam, ugyanakkor bemutatható eredményeket csak az elmúlt négy választásról ábrázoltam. A szavazatingadozás átlag értékei Szlovéniában 2011 és 2022 között jóval magasabb a korábbi évekhez képest, míg 1990 és 2009 között 24,7% volt a TEV átlag értéke¹⁴ ez az általam vizsgált időszakban 44,36%. Ennek okát abban látom, hogy az általam vizsgált időszak jelentősen szűkösebb a korábbi szerzők adataihoz viszonyítva, akik olyan időszakot is figyelembe vettek az átlag megállapításakor, amikor a szlovén pártrendszerben jelentősen alacsonyabb volt a választói ingadozás, nem jöttek létre új pártok olyan nagy számban, hogy erősödjön az illékonyosság.

Az illékonyság beemelését a szlovén pártrendszer vizsgálatába azért is tartottam lényegesnek, mivel a Pedersen-féle index számítási műveletei inspirálólag hatottak a későbbiekben alkalmazott előre jelezhetőségi arányszám kipróbálásához.

Fontos adalék, hogy a 2022-es választáson öt párt szorult ki a törvényhozásból, melyek korábban együttesen a törvényhozás mandátumainak több mint egyharmadával rendelkeztek, ez azonban a helyi politikai átrendeződések tekintetében nem tekinthető kimagasló változásnak. Viszonyításként meg kell jegyezni, hogy a 2014-es választás során a Pozitív szlovénia (*Pozitivna Slovenija*) nevű párt egymaga 28 mandátumot veszített a 2011-es eredményéhez képest. Az átrendeződés igazi jelentősége, – amit az ingadozás értéke nem mutat meg

¹² Enyedi, Zsolt – Casal-Bértoa, Fernando: i.m.

¹³ Pedersen, Morgen (1979): The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility. *European Journal of Political Research*, v. 7, 1–26

¹⁴ Sikk, Allan (2005): How unstable? Volatility and the genuinely new parties in Eastern Europe. *European Journal of Political Research*, v. 44, 391–412.

¹⁵ Enyedi, Zsolt – Casal-Bértoa, Fernando: i.m.

számunkra – hogy több apró párt szavazótábora egyesült egyetlen kormányváltó új politikai formáció, a Szabadság Mozgalom (*Gibanje Svoboda*) mögött.

Zártság

A pártrendszer vizsgálatokban fontos kérdés a pártrendszer zártsága, különösen, ha elfogadjuk azt az előfeltevést, hogy a szlovén pártrendszer egyik sajátos jellemzője az új pártok ismétlődő megjelenése a pártrendszerben. Peter Mair¹⁶¹⁷ kormányzati szinten végbemenő interakciókban határozza meg a pártrendszer lényegét. A pártrendszer zártságát is ebből a nézőpontból határozza meg, melynek három elemét különbözteti meg. A váltógazdaság jellegének lényege, hogy a választásokat követően sor kerülhet-e a kormány teljes, vagy részleges cseréjére. A második elem, hogy a koalícióalkotás mennyire mutat ismétlődő mintázatot. Harmadik elemként Mair a kormányzáshoz való hozzáférést jelöli meg. A fenti három elem alapján Mair két pártrendszer típust különböztet meg. Egyrészt a nyitott struktúra jellemzője, hogy

- a kormányváltások részlegesek,
- a kormányzati alternatívák rendszeresen megújulnak,
- minden párt számára adott a lehetőség a kormányzásra.

A nyitott struktúrával szemben a zárt struktúra jellemzője, hogy

- kormányváltásra nem kerül sor, vagy teljesen lecserélődik a kormány (nincs köztes út),
- a koalíciós sémák ismétlődők,
- a pártok egy része folyamatosan kimarad a kormányzásból.

A pártrendszer zártságának ebben az olvasatában meghatározó tényező a megjósolhatóság, a pártrendszer nyitottságát vagy zártságát az határozza meg, hogy a koalíciókötés mennyire tartalmaz váratlan elemeket, amelyek innovatív megoldásokat kényszerítenek ki.

A pártrendszer értelmében innovatívnak tekinti a szakirodalom azokat a kormányokat, amelyek korábban nem létező koalícióval jöttek létre¹⁸. A pártrendszer zártsága vagy nyitottsága befolyásolja a politikai kultúrát, a választói magatartást, bizonyos mértékig ezáltal a nyitottság vagy épp zártság önmagát tudja erősíteni ezért különösen fontos eleme a megjósolhatóság.

Megjósolhatóság

A pártrendszer zártságának megállapításában – Mair fogalmi keretei között maradva – fontos része a kormányzati koalíciókötés megjósolhatósága, hogy az adott pártrendszeren belül a kormányzati dimenzióban ismétlődő koalíciós formációk alakulnak-e ki, vagy új szereplők megjelenésével innovációra kényszerülnek-e a pártok. A megjósolhatóság nem feltétlenül a választási eredményeket jelenti Mair értelmezésében, hanem sokkal inkább a pártok koalíciós bezárkózásának stabilitását. Vagyis, ha egy zárt pártrendszerről beszélünk, megjósolható, hogy mely pártok, mely pártokkal nem lépnek koalícióra. Ez a megjósolhatóság azonban az

---

¹⁶ Mair, Peter (2001): The Freezing Hypothesis: an Evaluation. In: Lauri Karvonen and Stein Kuhnle (eds.), *Party Systems and Voter Alignments Revisited*, London, Routledge, 27–44.

¹⁷ Mair, Peter (2007): *Party Systems and Alternation in Government, 1950–2000: Innovation and Institutionalization*. In: Siri Gloppen and Lise Rakner (eds.) *Globalisation and Democratisation: Challenges for Political Parties*, Bergen, Fagbokforlaget, 135–154.

¹⁸ Enyedi, Zsolt – Casal-Bértoa, Fernando: i.m.

értelmezésében felveti annak kérdését, hogy a választási eredmények, vagy azok pillanatnyi előrejelzése mennyiben torzíthatja. Egyáltalán leírható-e egy előre jelezhetőség a pártrendszer aspektusaként, kiegészítve a megjósolhatóság koncepciójához. Ez az előre jelezhetőség, lényegében annyit jelentene, hogy ha a közvélemény-kutatások nagyságrendileg pontosan határozzák meg egy párt támogatottságát, az hatással lehet a koalíciókötés megjósolhatóságára, hiszen – ha mandátumra lebontva nem is – társadalmi támogatottságban nagyságrendileg ismert lehet a pártok erő helyzete és leendő kormányzási ereje.

Az előre jelezhetőség, vagy előreláthatóság lényegében a választásokat megelőző közvélemény-kutatások viszonyulását mutathatja meg, hogy mennyire tudnak a politikai szereplők biztosan tervezni koalíciós sémákat a választások végleges ismerete előtt.

Az előre jelezhetőségi hányados, az egyes pártokra lebontva az alábbi képlettel számolható ki:

$$\frac{\sum p_{i,t}}{n} / v_{i,t}$$

A $p_{i,t}$ jelöli az i párt t választásra jelzett várható eredményét a választást megelőző n szmü közvélemény-kutatásból, a $v_{i,t}$ a Pedersen-féle indexhez hasonlóan, i párt, t választáson szerzett szavazataránya. A képlet segítségével megkapjuk az adott választáson induló pártokra lebontva az előre jelezhetőség arányát. Ez az érték minél közelebb van az 1 értékhez, annál pontosabbnak tekinthető az előre jelezhetőségi ráta, vagyis a közvélemény-kutatások átlag értékben annál jobban konvergáltak a választási eredményhez adott párt esetében. Amennyiben az előre jelezhetőség aránya 1-nél kisebb értéket mutat, a közvélemény-kutatások alacsonyabbra mérték a párt támogatottságát a valós eredményhez képest. Amennyiben a kapott hányados 1-nél nagyobb értéket mutat, a közvélemény-kutatások felülértékelték az adott pártot. A kapott érték minél távolabb helyezkedik el a 1-től, mint a teljes egyezés értékétől, annál nagyobb volt a közvélemény kutatók átlag pontatlansága, a választási eredmény annál kevésbé volt előre jelezhető. Fontos, hogy a vizsgálat során nem egy-egy közvélemény kutató mérési pontosságát, vagy pontatlanságát kívántam megállapítani, hanem a koalíciókötés megjósolhatóságát kívánom kiterjeszteni a választások előtti állapotokra.

Az alábbiakban az utolsó négy törvényhozási választás eredményeit rögzítettem négy táblázatban, a választásokat megelőző publikus közvélemény kutatási adatokkal. A közvélemény-kutatások minden esetben az adott közvéleménykutató-intézet vagy cég választás előtti utolsó (vagyis feltételezhetően a legpontosabb) felmérésének az adatait tartalmazza, pártonkénti bontásban. A táblázatok ezen felül tartalmazzák a közvélemény-kutatások átlag értékeit, a választás valós eredményeit és az előre jelezhetőségi hányados pártonkénti értékeit.

2011							
	Ninamedia	Mediana	Episcenter	Valicon	Átlag	Eredmény	Előre jelezhetőség aránya
LZJ	23,70	24,60	20,00	19,00	21,83	28,50	0,765
SDS	29,00	28,50	30,00	31,00	29,63	26,20	1,130
SD	9,90	14,30	11,00	13,00	12,05	10,52	1,145
LGV	10,80	8,10	11,00	7,00	9,23	8,37	1,102
DeSUS	6,40	5,80	8,00	8,00	7,05	6,97	1,011
SLS	5,20	7,40	8,00	8,00	7,15	6,83	1,046
N.Si	3,00	3,70	5,00	6,00	4,43	4,88	0,906
SNS	2,90	2,50	2,00	-	2,47	1,80	1,370
TRS	1,50	2,50	1,00	-	1,67	1,22	1,366
SMS-Z	1,70	0,10	1,00	-	0,93	0,86	1,085
LDS	1,10	1,60	1,00	-	1,23	1,48	0,833
Előre jelezhetőség átlaga							1,07

1. táblázat: Előre jelezhetőség és a pártok támogatottsága az egyes előrejelzések- és a választási eredmények vonatkozásában 2011-ben (saját táblázat; forrás: Szlovén Köztársaság Országos Választási Bizottság)

2014						
	Ninamedia	Episcentra	Mediana	Átlag	Eredmény	Előre jelezhetőség aránya
SMC	31	33,4	32,4	32,27	34,5	0,935
SDS	26,1	21,3	23,7	23,70	20,7	1,144
SD	8,8	9,3	5,9	8,00	6	1,333
DL (LGV)	-	0,1	0,8	0,45	0,6	0,75
ZL	3,9	4,2	2,9	3,67	6	0,611
ZaAB	4,4	5,9	3	4,43	4,4	1,007
N.Si	3,5	6,3	5,7	5,17	5,6	0,922
PS (LZJ)	3,3	1,5	4	2,93	3	0,977
DeSUS	11,5	10,3	12,2	11,33	10,2	1,111
SLS	3,5	4,2	3,7	3,80	3,9	0,974
Egyéb	3,9	3,6	6,2	4,57	5,8	0,787
Előre jelezhetőség átlaga						0,96

2. táblázat: Előre jelezhetőség és a pártok támogatottsága az egyes előrejelzések- és a választási eredmények vonatkozásában 2014-ben (saját táblázat; forrás: Szlovén Köztársaság Országos Választási Bizottság)

2018								
	Ninamedia	Mediana	Parsifal	Valicon	Episcenter	Átlag	Eredmény	Előre jelezhetőség aránya
LMŠ	11,5	11,2	9,3	10,7	14,7	11,48	12,6	0,910
SDS	26,1	23,7	18,1	13,8	25,6	21,46	24,9	0,861
SD	12,8	7,8	5	9,5	16,1	10,24	9,9	1,034
SMC	9,8	7,7	4,7	4,4	5,6	6,44	9,8	0,657
DeSUS	7,9	4,5	3,9	3,8	4,9	5,00	4,9	1,020
SAB	3,2	5,7	1	2,6	2,8	3,06	5,1	0,6
N.Si	7,3	5,7	4,6	4,5	8,2	6,06	7,2	0,841
SLS	3,8	2,5	2	2,2	2,8	2,66	2,6	1,023
Levica	8,3	7,9	3,8	7,8	8,5	7,26	9,3	0,780
SNS	3,4	4	3	4	2,1	3,30	4,2	0,785
Egyéb	5,9	6,7	7,6	-	-	6,73	9,3	0,724
Előre jelezhetőség átlaga								0,84

3. táblázat: Előre jelezhetőség és a pártok támogatottsága az egyes előrejelzések- és a választási eredmények vonatkozásában 2018-ban (saját táblázat; forrás: Szlovén Köztársaság Országos Választási Bizottság)

2022							
	Ninamedia	Mediana	Parsifal	Odmev	Átlag	Eredmény	Előre jelezhetőség aránya
GS	27,7	26,1	28	19,25	25,26	34,45	0,733
SDS	24	24,4	26,5	20,3	23,8	23,48	1,013
SD	8,1	7,8	8,1	9	8,25	6,69	1,233
N.Si	6,9	7,7	7,3	8,8	7,68	6,86	1,118
Levica	7,1	7,7	6,2	6	6,75	4,46	1,513
LMŠ	4,3	2,7	3,9	3,8	3,68	3,72	0,987
SAB	4	5,6	2,4	2,8	3,7	2,61	1,417
DeSUS	0,7	1,2	1,8	1,5	1,23	0,66	1,868
Előre jelezhetőség átlaga							1,23

4. táblázat: Előre jelezhetőség és a pártok támogatottsága az egyes előrejelzések- és a választási eredmények vonatkozásában 2022-ben (saját táblázat; forrás: Szlovén Köztársaság Országos Választási Bizottság)

A 4. táblázatból jól látható, hogy a fragmentált, csekély támogatottsággal rendelkező pártok jelentősen felül lettek reprezentálva a közvéleménykutatásokban. Ennek oka, hogy a töredezettség és az alacsony támogatottság megnövelte a hibahatár mértékét, ráadásul a választók illékonysága halmozottan megjelent az erősen érzelmi töltetű kampány utolsó napjaiban. A választók vélhetően engedtek saját politikai identitásukból, pártkötődésükből a kormányváltás lehetősége érdekében. Az apró, közvéleménykutatásokban felülreprezentált pártok, a kormányzó SDS-el szemben határozta meg magukat, kevés egyedi, karakterisztikus üzenetet tudtak a kormányváltás lehetősége mellett megfogalmazni, ezt azonban a Szabadság Mozgalom (Gibanje Svoboda) is meg tudta határozni, viszont képes volt a választók egységbe tömörítésére, kvázi egyszerre végrehajtva egy kormány és egy pártrendszer váltást, megszüntetve a fragmentáltságot, az SDS-el szemben új politikai centrumot alkotva.

Általában elmondható, hogy a 2011-es választáson a győztes LZJ-t (*Lista Zorana Jankovića*) és a N.Si (*Nova Slovenija*) pártokat leszámítva a közvélemény-kutatások felül mérték az induló politikai erőket a végeredményhez képest. Talán érdekesség, hogy a legnagyobb arányú felül értékelés az SNS (*Slovenska Nacionalna Stranka*) esetébe történt 1,37-es aránnyal, ám mivel

már a közvélemény-kutatások alapján is várható volt, hogy az SNS nem szerez mandátumot, így az előre jelezhetőség és a koalícióalkotás megjósolhatóságát ez nem befolyásolta.

A 2014-es adatok elemzésekor látható, hogy nagyjából azonos arányban találhatóak eltérések túl-, illetve alul prognosztizálások, ráadásul nincsenek a 2011-es adatokhoz hasonló kilengések, sokkal közelebb állnak az előrejelzések a valós eredményekhez.

A 2014-es adatokhoz képest a 2018-as adatokon jól látható, hogy megemelkedett az alul prognosztizált mérések száma, vagyis a közvélemény kutatók méréseinek átlaga alacsonyabb arányt mutatott több pártnál a valós eredményhez képest. Bár nem lehet négy választási időszak adataiból messze menő következtetéseket levonni, trend szerű változás figyelhető meg, ahogy a 2011-es felül prognosztizált állapothoz képest 2014 megközelítőleg pontos adatai után 2018-ra egy más irányú kilengés tapasztalható. Véleményem szerint ennek is köszönhető, hogy 2018-ban a választásokat követően hosszabb koalícióalkotási folyamat volt megfigyelhető Szlovéniában, mint a két korábbi vizsgált választás után.

A fenti 1., 2. és 3. táblázatok tartalmazzák az előre jelezhetőség átlag értékeit is, amik talán kompaktabb módon leírják az előre jelezhetőség lényegi megállapításait, mint a pártonként lebontott adathalmazok. A 2011-es 1,07-es átlag előre jelezhetőségi mutató azt jelzi, hogy a közvélemény-kutatások átlag értékei, valamennyi résztvevő párt teljesítményét figyelembe véve, viszonylag közel járt a választási eredményekhez. Tehát ebben az érték tartományban elvileg a koalíciókötés nem okozhatott gondot olyan vonatkozásban, hogy a választásokon meglepő eredményt ért volna el egy párt. Fontos kiemelni, hogy ez az átlag érték minden párt és minden közvélemény kutató adatát egybe foglalja, így tehát egyedül magában nem használható, a pártonkénti adatok kilengése, ami jelentősen meg tudja mondani, hogy a pártrendszer adott évben előre jelezhető és ezáltal koalíciókötésben kiszámítható volt, vagy nem előre jelezhető, a választási eredmények adott pártnál eltértek a prognózisoktól.

Az, hogy az előre jelezhetőség hányadosának átlag értéke mégis tartalmazhat releváns információt egy pártrendszerrel a 2018-as választási adatoknál látható. A 3. táblázatban található átlag jelentős kilengést mutat a maga 0,84-es értékével. Ahogy korábban említésre került a 2018-as választást követően hosszas polémia alakult ki a képvisellel rendelkező pártok körül, hogy milyen koalíciós kormány alakuljon meg. Meglátásom szerint ez arra utalhat, hogy az előre jelezhetőség hányadosának átlag értéke is mutathat a politikatudomány számára hasznos adatokat, legalábbis egy figyelemfelhívást a koalíció tervezhetőségének kilengésében.

A 2022-es választás vonatkozásában elmondható, hogy a közvéleménykutatások egyöntetűen felülmérték a pártok támogatottságát, mely alól egyedül a Szabadság Mozgalom (*Gibanje Svoboda*), valamint a Marjan Šarec Listája (*Lista Marjana Sarca*) jelentett kivételt. Utóbbit nagyságrendileg reálisan határozták meg a közvéleménykutatások, ám a Szabadság Mozgalom esetében a 0,733-as érték azért is fontos tényező, mert a választáson legtöbb szavazatot szerző – korábban választásokon nem szereplő – politikai formációról beszélünk. Egy újonnan létrejött és hatalmas támogatottságot szerző formációról beszélhetünk tehát, mely feltételezhetően a törvényhozásból kiszorult öt politikai formációból négy esetében képes volt a szavazók elszívására, pontosabban a kisebb, fragmentált pártok szavazói a Szabadság Mozgalomra adták a voksukat, a kormányváltás reményében, ám ezt a közvéleménykutatások a választások előtt még nem tudták mérni.

A szlovén pártrendszer a 2022-es választások előtt fragmentált, illékony, jelleget mutatott. A koalíciókötés tekintetében alacsonyabb fokú zártság jellemezte, ennek oka, hogy erős volt a politikai kultúrában a legerősebb párt kormányalakítási előjoga és a kormányzóképeség érdekében az egyes ideológiai szembenállások ideiglenesen plasztikusnak bizonyultak. Természetesen ebben a kérdésben a kezdetektől fogva akadtak kivételek, de a fragmentáltság ebben a tekintetben éppen, hogy segítette a kormányalakításban, bár a stabil kormányozhatóságot egyben folyamatosan veszélyeztette is.

A 2022-es választás legnagyobb átalakulása, hogy a koalíciókötésben megindult egy záródási folyamat már a választási kampány során. Több párt vezetője karakteresen foglalt állást abban a kérdésben, hogy a Janez Janša vezette, kormányzó Szlovén Demokrata Párttal (*Slovenska Demokratska Stranka*) annak esetleges választási győzelme esetén sem kötnének koalíciót, ami egyben azt is jelentette volna, hogy a Janša-kormány a választások eredményétől függetlenül megbukott volna. Ennek egy szimbolikus epizódja volt 2022. április 22-én a választás előtti televíziós vita, ahol több pártelnök a vita közepén távozott Janša politikai törekvéseivel szembeni tiltakozás jeleként.

Ennek vizsgálatakor azonban fontosnak tartom lefektetni a módszertan hiányosságait és a felhasználhatósággal kapcsolatos kétségeimet.

Az első és legfontosabb problematikája az előre jelezhetőségi arány használatakor, hogy a közvélemény-kutatások nem tekinthetők egyenértékűnek a választási eredményekkel. Egy közvélemény-kutatásnak nem célja a jövő túpontos ismeretének ígérete, hanem a pillanatnyi politikai erőviszonyok és a társadalmi állapot bemutatása. Mivel a vizsgálatban mégis közvélemény-kutatásokat vettem össze választási eredményekkel, ezt az ellentmondást azzal kívánom feloldani, hogy minden esetben a választásokhoz legközelebb eső kutatási eredményeket vettem figyelembe, melyek a rövid időbeni eltérés miatt legalább konvergenciát kell, hogy mutasson az eredményekhez, de nem várom a tökéletes egyezést. További fontos eleme a vizsgálatnak, hogy az nem a közvélemény kutatók munkáját kérdőjelezi meg, módszertani megalapozottságukat nem vonom kétségbe, csupán azt kívántam megvizsgálni, hogy a pártok támogatottsága mennyire kiszámítható, milyen mértékű az esetleges illékonyság a választásokat megelőző rövid időintervallumban.

Az előre jelezhetőségi hányados, vagy annak adott választáson felállított, minden pártra kiterjedő átlagából nem szabad messze menő következtetéseket levonni. A módszer szándékosan nem súlyozza az egyes közvélemény kutatók mérési eredményét és nem törekszik a mandátumszerzés előrejelzését bevonni. Utóbbinak az is az oka, hogy egy olyan arányosító választási rendszer, ami például Szlovéniában működik, könnyebben beemelhető lenne egy összetettebb modellbe, de egyúttal kizárná más országok vizsgálatának lehetőségét, különösen az olyan országokat, ahol akár csak minimálisan is többségi irányba mozdul a választási rendszer. A nemzetközi összehasonlítás megnehezítése gátját jelentheti a módszer kiterjedtebb tesztelésének és a szlovén pártrendszerre való összehasonlító alkalmazásának.

Az előre jelezhetőségi hányados alapvetően egy adatfüggő vizsgálati módszer, mely csak akkor hasznosítható, ha kellő mennyiségben rendelkezésre állnak közvélemény kutatási adatok. A vizsgálati módszer kezdetlegessége miatt nem végeztem a közvélemény-kutatások súlyozását esetleges megbízhatóságuk alapján, adataikat egyformán megbízhatónak és megalapozhatónak tekintettem. Ugyancsak nem súlyoztam a közvélemény-kutatásokban szereplő pártokat aszerint, hogy mennyire jelentősek a koalíciókötés szempontjából. Úgy gondolom, hogy a módszernek figyelembe kell vennie, hogy mennyire mérhetőek az adott pártok, vagy akár csak elenyésző társadalmi támogatottságot prognosztizál a rendszer, amely a kevés szavazó miatt kis eltéréssel is nagyban befolyásolhatja a végeredményt.

A módszer olyan országok esetében bizonyulhat hasznosnak, ahol a blokkok relevanciája és a pártrendszer koalíciókötés szempontjából vett zártsága olyan mértékű, hogy egy előre nem jósolt eredmény akár a kormányalakítást is veszélybe sodorhatja.

Mint korábban említettem, ez nem volt jellemző Szlovéniára a 2022-es választást megelőzően¹⁹. Fontos természetesen megemlíteni, hogy egyes jelek mutatkoztak 2020-ban arra vonatkozóan, hogy a koalíciókötés kevésbé zárt struktúrája átalakulóban van, elsősorban Szlovén Demokrata Párt irányába.

---

¹⁹ Enyedi, Zsolt – Casal-Bértoa, Fernando: i.m.

Hosszabb távon érdemes lehet a módszertan hasznosíthatóságát más országok vonatkozásában is megvizsgálni, illetve nem kizárt, hogy Szlovénia esetében átmeneti rendeződésről beszélhetünk a pártrendszer vonatkozásában, a választási rendszer, valamint a szlovén társadalom politikai kultúrája ugyanis kedvez a fragmentált struktúrának.

A jelenlegi kutatás továbbfejlesztését szükségesnek érzem két tekintetben, egyfelől az időkeret növelésével megvizsgálni, hogy 1990 és 2022 között mennyiben alkalmazható a módszer Szlovénia pártrendszerének vizsgálatára. Továbbá fontosnak tartom összehasonlításként más, a szakirodalom alapján a szlovéntól eltérő pártrendszerek vizsgálatánál is kipróbálni az előre jelezhetőségi arányt. Ez mind a módszer tesztelése, mind a szlovén pártrendszer alaposabb feltárásához hozzájárulhat.

Összefoglalás

A pártrendszer nyitott, vagy zárt jellege számos aspektusból vizsgálható. Ezek közül Peter Mair koalícióalkotás szempontjából vizsgált zártsága nem azonos a pártverseny zártságával, mely az újonnan alakult pártok pártrendszerbe történő belépését vizsgálja. Mair zárt vagy nyitott pártrendszer konstrukciója magában foglal egy megjósolhatósági szempontot, melyen a koalíciókötések megjósolhatóságát érti. Ez a kérdés több tényező együttes ismeretével vizsgálható. A Mair féle megjósolhatóság részét képezi a pártrendszer blokkosodása, a politikai verseny zártsága, a választási rendszer pártrendszerre gyakorolt hatása és más olyan tényezők, melyek ahhoz vezetnek, hogy a koalíciók létrejötte mennyire tud váratlan, innovatív jelleget öltetni. Ennek a megjósolhatóságnak és rajta keresztül Mair zárt pártrendszer fogalmának egy más nézőpontból történő tágítását látom annak lehetőségében, ha beemeljük a megjósolhatóság mellé az előre jelezhetőséget. Ez a fogalom a pártok koalíciókötéskor betöltött súlyának választások előtt prognosztizálhatóságát jelenti, vagyis az egyes közvélemény-kutatásokhoz képest a választásokat megelőző rövid periódusban mennyire jelentős a szavazatingadozás. Illetve az egyes közvélemény-kutatások alapján a pártok mennyire tudnak előre tervezni koalíciókötés kérdésében. A tapasztalatom, hogy az adatok ilyen módon történő vizsgálata szolgálhat hasznos ismeretekkel a tudományos kutatások számára. A választásokat megelőző utolsó közvélemény-kutatások a vizsgált négy választás esetében két esetben (2011 és 2014) szorosan illeszkedtek a választási eredményekhez, a 2018-as választás esetében azonban 0,16 értékű, míg a 2022-es választás során még ezt is meghaladó 0,23 értékű eltérés volt megfigyelhető. Ez a modellben érzékelhetőnek nevezhető eltérés a 2018-as eredményeknél egy alul reprezentáltságban volt tapasztalható, ebben az évben pedig a szlovén politikai viszonyokhoz mérten hosszabb koalíciós egyeztetések zajlottak le.

Ezzel szemben a 2022-es választáson hiába mutatkozott rekord magas 0,23-as eltérés, a pártok általános felül reprezentáltságával, a koalíciós tárgyalások nagyon gyorsan lezajlottak. Ennek oka, hogy a módszertan határát képezi, amikor a pártrendszer zárt irányba mozdul a koalícióalkotás szempontjából és a potenciális partnerek már a választást megelőzően megállapodásra jutnak egymással. Lényegében egy olyan két pólusú tábor logika bontakozott ki Szlovéniában, mely például Magyarország esetében 2002 és 2010 között volt megfigyelhető.

Ezt a tömbösödő szerkezetet a módszer nem tudja követni, ennek további finomítása szükséges. Meglátásom szerint azonban a szlovén pártrendszer sem fogja hosszú távon elviselni a tömbösödést, részben a politikai kultúra, részben a választási rendszer sajátosságaiból kifolyólag.

Felhasznált irodalom

- Bardi, Luciano – Peter Mair: The Parameters of Party Systems, *Party Politics*. 14. 2008. <https://doi.org/10.1177/1354068807085887>
- Daalder, Hans: The Comparative Study of European Parties and Party Systems: an Overview. In: Hans Daalder and Peter Mair (szerk.) *Western European Party Systems- Continuity and Change*. 1983.
- Danica Fink-Hafner és Alenka Krašovec: The stability of the slovenian party system: Reasons for the success or failure of new parties. Paper presented at the section on “The State of Democracy in Europe”, panel “Political Parties and Democratic Consolidation in Central European Countries” at the 6th ECPR General Conference at the University of Iceland, Reykjavik. 2011.
- Delić, Anuška: "Europe's new Orban: Janez Janša, Slovenia's new prime minister, is mirroring the extreme policies of his Hungarian counterpart." in: *Index on Censorship* (2020). <https://doi.org/10.1177/0306422020981272>
- Enyedi Zsolt – Bértoa, Fernando Casal: Pártverseny-mintázatok és blokk politika Kelet-Közép-Európában (1990-2009). *Politikatudományi Szemle* 19. 2010.
- Fruhstorfer, Anna és Hein, Michael (szerk.): *Constitutional Politics in Central and Eastern Europe: From Post-Socialist Transition to the Reform of Political Systems*. 2016. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-13762-5>
- Grzymala-Busse, Anna: *Rebuilding Leviathan: Party Competition and State Exploitation in Post- Communist Democracies*. 2007. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511618819>
- Kitschelt, Herbert, Zdenka Mansfeldova, Radoslaw Markowski, és Gábor Tóka: *Post-Communist Party Systems: Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation*. 1999. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139175173>
- Kukavica, Jaka: "Matej Avbelj and Jernej Letnar Čerňič, *The Impact of European Institutions on the Rule of Law and Democracy: Slovenia and Beyond* (Book Review)." in: *European Journal of Legal Studies* (2022). <https://doi.org/10.2139/ssrn.4123129>
- Mair, Peter: *Party Systems and Alternation in Government, 1950–2000: Innovation and Institutionalization*. In: Siri Gloppen and Lise Rakner (szerk.) *Globalisation and Democratisation: Challenges for Political Parties*. 2007.
- Mair, Peter: *The Freezing Hypothesis: an Evaluation*. In: Lauri Karvonen and Stein Kuhnle (szerk.), *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. 2001.
- Pedersen, Morgen: *The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility*. *European Journal of Political Research* 7. 1979. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1979.tb01267.x>
- Sartori, Giovanni: *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis, Volume I*. 1976.
- Sikk, Allan: *How unstable? Volatility and the genuinely new parties in Eastern Europe*. in: *European Journal of Political Research* 44. (2005). <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2005.00232.x>

Péter Krasz: The Transformation of the Slovenian Party System after the 2022 Elections

Since the first multi-party elections on 8 April 1990, the Slovenian party system has undergone a long and eventful thirty years of development. The development of the multi-party system in these thirty years has undergone a number of internal changes, with the last third of the period being particularly marked by continuous change. In my research, I have tried to focus on the extent to which the elections of 22 April 2022 can be considered a transformation of the country's party system and to what extent the earlier trends are still visible. When describing Slovenia's party system, I will focus on the most common conceptual frameworks used to describe party systems, such as fragmentation, polarisation and volatility. Peter Mair, when examining the party system, includes inclusiveness as a defining dimension of party competition, and unfolds this from a perspective where an important element of his hypothesis, beyond inclusiveness, is predictability. However, the predictability of coalition formation (and government formation), in my view, presupposes the predictability of outcomes, i.e. the predictability of the party system. I would like to illustrate the impact of the 2022 election on the party system from this perspective, i.e., the extent to which party competition can be considered predictable in the light of past trends. Did the results of the last election, in themselves, imply a degree of unpredictability or did the variables have no substantive impact on the predictability of coalition building.